

Belgische bedrijven 'na' corona: uitdagingen en opportuniteiten

Bart Van Craeynest
Hoofdeconoom VOKA
Auteur van 'Terug naar de feiten'

ABSTRACT

As they go through a remarkably rapid recovery out of the Covid-crisis, companies are already hitting new barriers to growth, most importantly issues concerning the delivery of inputs and labour market tightness. Especially the latter requires an urgent and structural policy response. Meanwhile the major transitions in our society related to sustainability, digitalization and population ageing offer significant opportunities for companies. To capture these opportunities our capacity to innovate will play a crucial role.

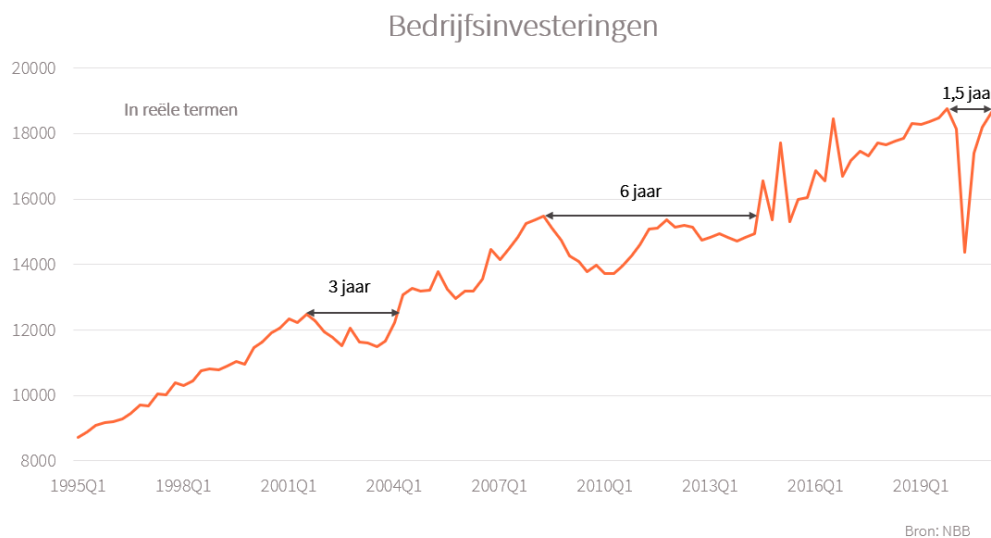
Met het opmerkelijk krachtige herstel uit de coronacrisis botsen de bedrijven vandaag alweer op nieuwe hindernissen, m.n. problemen met toeleveringen en nijpende krapte op de arbeidsmarkt. Vooral die laatste vereist een dringend en structureel beleidsantwoord. Ondertussen bieden de grote transitie op vlak van duurzaamheid, digitalisering en vergrijzing waar we voor staan belangrijke opportuniteiten voor bedrijven. Onze innovatiecapaciteit zal daarbij een cruciale rol spelen

Hoewel de recente opflakking van het aantal besmettingen duidelijk maakt dat we nog lang niet van dat coronavirus af zijn, ligt de coronacrisis op z'n minst op economisch vlak toch grotendeels achter ons. Een terugblik toont een opmerkelijk spectaculaire en ongebruikelijke economische crisis. De terugval van de economische activiteit in de eerste helft van 2020 met maar liefst 15% was veruit de zwaarste klap voor de Belgische economie in de voorbije 120 jaar, met uitzondering van de wereldoorlogen. Ter vergelijking, de Grote Recessie van 2008 resulteerde in een klap van 3,7%, de oliecrisis van midden jaren 70 liet een daling met 3% optekenen en in de Grote Depressie van 1929 was dat 7,9%. Anders dan bij die eerdere crisissen was de terugval in economische activiteit deze keer wel een bewuste keuze om de verspreiding van het virus onder controle te krijgen. Bovendien zorgde de overheid met massale steunmaatregelen ervoor dat er in de acute fase van de crisis weinig productieve capaciteit in de economie verloren ging door bijvoorbeeld onnodige faillissementen of onnodige ontslagen. Dat betekende dat de economie relatief snel terug kon 'opstarten' eens er zicht kwam op een strategie om de virusverspreiding onder controle te houden, eerst via maatregelen als mondklappers en afstandsregels en vervolgens via de vaccinatiecampagne. Dat blijkt ondertussen ook uit het krachtige economische herstel.

Tijdens de acute crisisfase was er discussie over welk patroon deze crisis zou volgen: zou het een V, een U of een L worden. Er werd toen vlot gegoocheld met allerlei doemscenario's. Ondertussen lijkt het patroon nog het meest op een V. Na de zware klap in de eerste helft van 2020 volgde een krachtig herstel. In belangrijke sectoren zoals de bouw, de industrie en de zakelijke dienstverlening klom de activiteit deze lente alweer boven het precrisis-niveau. Sectoren als de horeca en cultuur bleven door de langer aangehouden maatregelen nog achter, maar zijn de jongste maanden ook bezig aan een inhaalbeweging. Zo zou ook de hele economie ondertussen terug boven het precrisis-niveau zitten, wat veel sneller is dan anderhalf jaar geleden gevreesd werd. Daarbij valt vooral het herstel van de bedrijfsinvesteringen op. Door de onzekerheid rond de crisis en de negatieve impact op de financiële positie van veel bedrijven werd verwacht dat het geruime tijd zou duren voor de bedrijfsinvesteringen zouden herstellen. Dat was ook het geval na eerdere crisissen: na 2001 duurde het herstel van de investeringen drie jaar, na 2008 zelfs zes jaar. Deze keer keerden de bedrijfsinvesteringen na anderhalf jaar al terug naar het precrisis-niveau. Enquêtes geven aan dat bedrijven vooral meer investeerden in innovatie en digitalisering, een illustratie van hoe bedrijven snel inspeelden op de veranderende omstandigheden. Als die lijn doorgetrokken kan worden, zou die investering-boost voor innovatie en digitalisering een structurele versterking van onze economie betekenen. Dat zou een onverwacht positief gevolg van deze crisis zijn.

Snel herstel bedrijfsinvesteringen

Ondertussen loopt het herstel uit de crisis zo krachtig, dat bedrijven alweer geconfronteerd worden met nieuwe hindernissen, waarvan inputproblemen en krapte op de arbeidsmarkt de belangrijkste zijn.

Nieuwe knelpunten: toeleveringen

De voorbije maanden doken uit allerlei bedrijven signalen op dat ze problemen hadden met hun inputs: chips in de autoproductie, allerlei materialen in de bouw, zelfs papier voor boeken. Dat leidde al tot langere leveringstermijnen en hogere inputprijzen. De prijzen van heel wat grondstoffen zaten de voorbije maanden stevig in de lift, met de Europese gasprijzen als meest in het oog springende voorbeeld. Wat er aan de hand is, varieert van input tot input, maar de belangrijkste factoren lijken tijdelijk en gelinkt aan de coronacrisis. Die zorgde initieel voor voorzichtigheid bij bedrijven waarbij die in de acute crisisfase vooral hun voorraden opgebruikten. Aan de kant van de producenten van die inputs werden capaciteitsinvesteringen allicht on hold gezet. Toen er na de acute crisisfase een krachtig herstel op gang kwam in de globale industrie, raakte de aanvoerketen verstoord. De vraag naar inputs werd daarbij tijdelijk opgeblazen door bedrijven die hun voorraden terug wilden aanvullen. Daarnaast bleek ook het internationale transport grondig verstoord, wat zich vertaalde in fors hogere transportprijzen, o.m. voor containertrafiek tussen Azië en Europa. In de globale 'just-in-time'-productieketens kunnen zulke verstoring lang doorwerken.

Belangrijk daarbij is dat er voor de meeste inputs allicht geen sprake is van structureel hogere vraag. De globale industriële productie maakte wel een spectaculair herstel door, maar zit vandaag terug op het precrisis-pad, en niet op een structureel hoger groeipad. Dat

suggereert dat ook het aanbod zou moeten mee kunnen, en dat de huidige verstoringen vooral tijdelijk zijn.

Globale industrie keert terug naar pre-crisis groeipad

Naast de tijdelijke factoren spelen er voor bepaalde inputs ook meer structurele factoren. Zo zorgt de digitalisering, en o.m. de overstap naar elektrische wagens, voor een permanent hogere vraag naar chips. De productie moet structureel hoger, maar dat soort capaciteitsuitbreiding duurt jaren. Ook de vraag naar gas gaat permanent hoger doordat meer en meer landen hun elektriciteitsproductie baseren op gas als tussenstap naar meer duurzame oplossingen. Daarnaast spelen ook geopolitieke factoren een rol. Zo volgt China al langer een internationale investeringspolitiek die erop gericht is om de aanvoer van grondstoffen te verzekeren. Dat soort tendensen zal de komende jaren allicht alleen maar belangrijker worden. Om de ernst en de verwachte duur van de toeleveringsproblemen in te schatten, is het belangrijk om per input het onderscheid tussen tijdelijke en permanente factoren te maken.

Ook al zijn de prijsstijgingen van de meeste inputs allicht tijdelijk, die zorgen wel al voor een forse versnelling van de inflatie. De totale Belgische inflatie klom al van 0,3% bij de start van dit jaar naar 2,9% in september. En de komende maanden zal die inflatie nog hoger oplopen. Volgens de recentste vooruitzichten van het Planbureau klimt de inflatie naar 4,4% begin volgend jaar, wat het hoogste niveau zou zijn sinds 2008. En gezien de recente ontwikkeling van de olie- en de gasprijzen zullen die vooruitzichten meer dan waarschijnlijk nog verder opwaarts bijgesteld worden. Gezien de spectaculaire prijsstijgingen van allerlei grondstoffen

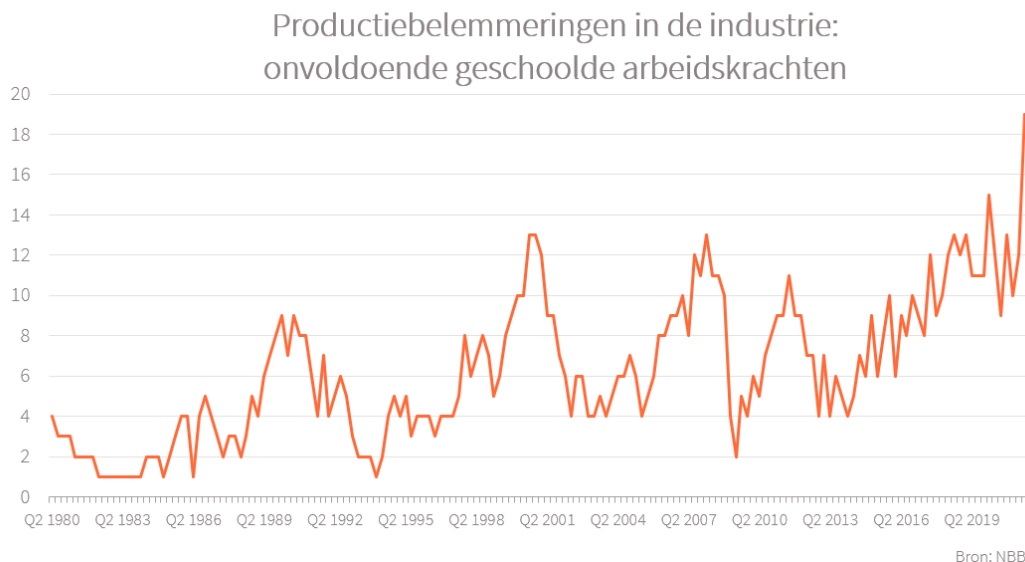
allicht niet nog eens herhaald zullen worden in de komende maanden (toch niet met dezelfde amplitude), zal de inflatie in de loop van het komende jaar terug afkoelen.

Die tijdelijke hogere inflatie wordt via de automatische loonindexering wel direct vertaald in hogere lonen. De gezondheidsindex, die gebruikt wordt voor de loonindexering, kwam in september uit op 2,3%. In het spoor van de totale inflatie zal ook de stijging van de gezondheidsindex de komende maanden verder versnellen. Volgens de jongste ramingen komt de stijging van de gezondheidsindex voor 2021-2022 uit op 4,4% (en ook die raming zal meer dan waarschijnlijk nog opwaarts bijgesteld worden). Die 4,4% vormt de basis voor de automatische loonindexering in 2021-2022. Hoe snel die indexering doorkomt, hangt af van het specifieke indexeringsmechanisme dat kan variëren per sector (onmiddellijke indexering, indexering op vaste tijdstippen in het jaar, indexering via de spilindex, ...). Op de meeste van die mechanismen zit wat vertraging waardoor de effectieve indexering iets lager zal uitvallen dan de stijging van de gezondheidsindex. Maar op basis van de huidige ramingen komt de indexering voor 2021-2022 allicht uit in de buurt van 4%. Voor de totale loonstijging komt daar nog de reële loonstijging van 0,4% en een eventuele coronapremie bovenop. De totale loonstijging voor 2021-2022 ligt dus op schema voor 4,4%, en dat is allicht nog een voorzichtige raming. Op een totale loonmassa van zo'n 150 miljard euro in de private sector betekent dat een extra factuur voor de Belgische bedrijven van 6,6 miljard. Cruciaal daarbij is dat het merendeel van de bedrijven de kostenstijging niet of maar gedeeltelijk kan doorrekenen in hun verkoopprijzen. Op die manier wordt de externe schok van de hogere inputprijzen grotendeels afgewenteld op de bedrijven, met een reëel risico voor de concurrentiepositie van onze bedrijven.

Nieuwe knelpunten: krapte op de arbeidsmarkt

Het populaire verhaal over de arbeidsmarkt in deze crisis was lange tijd: 'dankzij de overheidsmaatregelen blijft de impact op de arbeidsmarkt beperkt, maar eens die maatregelen wegvallen zit er een golf faillissementen en ontslagen aan te komen'. Dat verhaal klopt niet. In de eerste helft van 2020 gingen er netto zo'n 50.000 jobs verloren, maar sindsdien kwamen er alweer meer dan 80.000 bij. Bedrijven zijn vandaag niet bezig met ontslagen, maar eerder met de moeizame zoektocht naar extra personeel. De enquête van de NBB naar het ondernemersvertrouwen geeft aan dat de moeilijkheden om geschikt personeel te vinden in de industrie vandaag op het hoogste niveau staan sinds de enquête begin jaren 80 opgestart werd.

Toenemende krapte op de arbeidsmarkt

Die krapte is bovendien een structureel gegeven dat de komende jaren alleen maar erger dreigt te worden. De voorbije twintig jaar kwamen er in België gemiddeld zo'n 30.000 mensen op actieve leeftijd (20 tot 64 jaar) bij per jaar. De volgende twintig jaar zullen er gemiddeld elk jaar zo'n 2.000 minder zijn. Het is dus niet zo dat de bevolking op actieve leeftijd de komende jaren echt spectaculair gaat krimpen, maar bedrijven kunnen voor de extra mensen die ze nodig hebben om hun groeiplannen te realiseren niet meer putten uit de natuurlijke aangroei van de bevolking op actieve leeftijd. Ze moeten die mensen ergens anders gaan zoeken, o.m. door activering van niet-actieven of via immigratie, maar dat zal niet evident zijn.

Naast een kwantitatief probleem is er ook een kwalitatief probleem. Zeker in Vlaanderen zijn er moeilijkheden om allerlei mensen te vinden, zelfs zonder specifieke diplomaveren. Maar die moeilijkheden zijn nog groter voor specifieke profielen als IT'ers of ingenieurs. Voor de grote uitdagingen qua digitalisering en duurzame transitie waar we vandaag voor staan, zijn dat soort profielen natuurlijk cruciaal. En net voor dat soort profielen studeren er vandaag in België relatief weinig jongeren af. Qua afstuderenden in STEM-richtingen in het hoger onderwijs hoort België bij de laagste van Europa. Dat is een reële bedreiging voor het groeipotentieel van onze bedrijven, en bij uitbreiding onze hele economie.

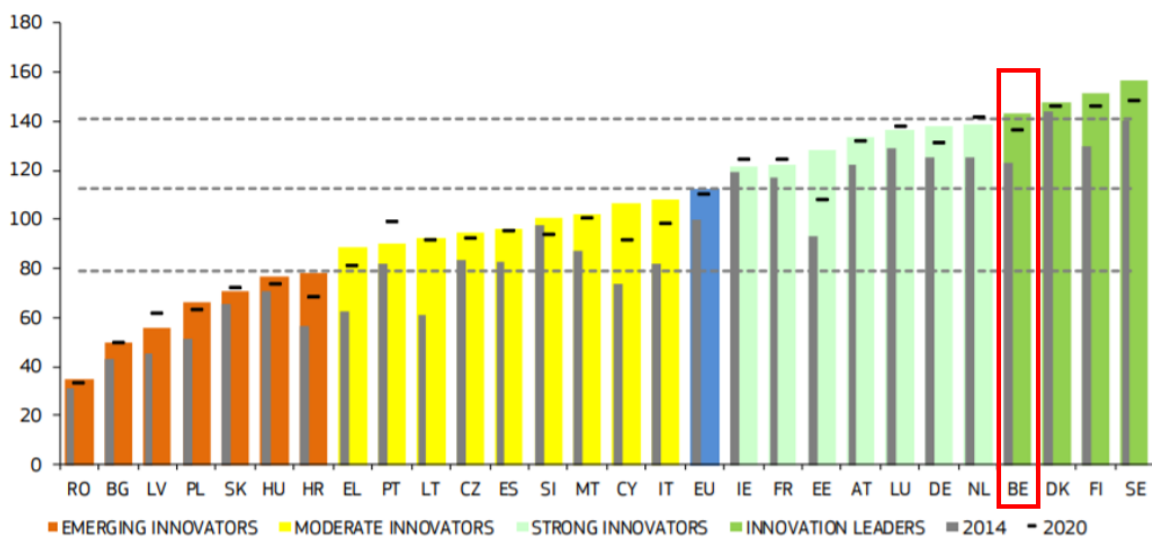
Opportunities voor Belgische bedrijven

De opportunities voor Belgische bedrijven blijven grotendeels dezelfde als voor corona, hoewel sommige elementen wel extra in de verf gezet zijn door de crisis. De hele wereld (of toch grote delen ervan) staat voor een aantal grote transities: de veroudering van de

bevolking met o.m. verregaande implicaties voor de gezondheidszorg, de digitalisering die enorme potentiële productiviteitswinsten inhoudt, de duurzame transitie en de daaraan gekoppelde revolutie in de energievoorziening. Die transitie hebben met elkaar gemeen dat de concrete oplossingen daarvoor vandaag nog niet (volledig) beschikbaar zijn. De aanpak van elk van die transitie zal toch vooral moeten komen van innovaties. En op het vlak van innovatiecapaciteit scoort België doorgaans sterk. Dat blijkt o.m. uit de kwalificatie van België als ‘innovation leader’ door de Europese Commissie, uit onze relatief hoge uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, en uit onze toponderzoekscentra (topuniversiteiten, IMEC, VIB). Het zal er de komende jaren vooral op aankomen om innovatieve oplossingen uit te werken voor de uitdagingen die die transitie met zich meebrengen waarmee bedrijven dan aan de slag kunnen. België kent in die zin al verschillende succesverhalen, met o.m. de biotech-cluster, de expertise rond chips en de offshore-windenergie. Op die weg moeten we veel verder gaan.

België: Innovatie ‘leader’

Figure 3: Performance of EU Member States' innovation systems

Bron: Europese Commissie

Naast de innovatiecapaciteit zouden ook de nodige financiële middelen geen probleem mogen zijn. Het besef dat de Belgische overheden al decennialang te weinig investeren lijkt meer en meer door te dringen. Mee in het zog van de Europese Next Generation EU-investeringssteun lijken ook de verschillende Belgische overheden bereid om een inhaalbeweging inzake overheidsinvesteringen op te zetten. Daarnaast blijft er in België uiteraard ook veel privaat kapitaal aanwezig. Zo hebben de gezinnen vandaag ruim 400

miljard op allerlei depositorekeningen staan. Als nog maar een fractie daarvan naar durfinvesteringen gericht kan worden, wordt meteen heel veel mogelijk.

Om die opportuniteiten voluit te kunnen grijpen, zijn er twee belangrijke hindernissen die aangepakt moeten worden. Zo zijn er allerlei factoren die ondernemen in ons land moeilijker maken dan in vergelijkbare andere landen, denk maar aan regulering, administratieve lasten, vergunningenbeleid, fiscaliteit, ... Maar dat zijn beleidskeuzes die bijgestuurd kunnen worden om ondernemen en economische activiteiten in bredere zin aan te moedigen. De belangrijkste bedreiging voor ons groeipotentieel is evenwel het gebrek aan inzetbare mensen. Ook op dat vlak heeft het beleid een belangrijke rol te spelen via brede activering, opleiding en onderwijs, gerichte migratie, ... Zonder dat soort structurele hervormingen wordt het moeilijk om het economische potentieel dat er wel degelijk ligt voor bedrijven voluit waar te maken.